

MAHMUT ESAT BOZKURT

Zeki Arıkan

17 Şubat 1926, Medeni Kanununun Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildiği önemli bir tarihtir. Türkiye'nin çağdaş hukuk düzenine girmesinin dönüm noktasıdır. Bu yasanın hazırlanmasında dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt son derece önemli bir rol oynamış ve o yalnız Medeni Kanunun kabulünde değil aynı zamanda Türk hukuk sisteminin bir bütün olarak yeniden yapılanmasında etkin bir görev üstlenmiştir. Medeni kanunun kabul edilmesinin 72. yıldönümü dolayısıyla yurdun çeşitli yerlerinde toplantılar yapıldı. Yasanın kabul edilmesinin önemine ilişkin basınımda önemli yazılar çıktı. Bu arada Kuşadası'nda "Cumhuriyet'in 75. yılında Türk Hukuk Devrimi ve Mahmut Esat Bozkurt" başlıklı bir program düzenlendi.

17 Şubat 1998 günü 14:30 da Kuşadası Pina Marina Otelinde yapılan toplantı; Aydın Borsası, Kuşadası Kaymakamlığı, Kuşadası Belediyesi, Kuşadası Atatürkçü Düşünce Derneği, KUTAV (Kuşadası Turizm Vakfı), KEGEV M. Sunullah Arısoy Kütüphanesi'nin ortak çabaları ve katkılarıyla gerçekleşmiş oldu. Aydın Valisi sayın Muharrem Göktayoğlu'nun açış konuşmasını yaptığı toplantıda Avukat Hürrem Şahin, İskender Özturanlı, Mahmut Esat'ın kızı Gün Bozkurt Tekand ve biz katıldık. Bu toplantıda yaptığım ve Mahmut Esat Bozkurt'un yaşamının bütünlüğü içinde genel çizgilerle tanıtmaya çalıştığım konuşma metni aşağıda verilmiştir. Enstitümüz 1993 yılında Mahmut Esat Bozkurt'un ölümünün 50. yıldönümü dolayısıyla Kuşadası Belediyesiyle ortak bir sempozyum düzenlemiş ve bu Sempozyumda Mahmut Esat Bozkurt; Türk Hukuk Devrimi, kapitülasyonlar, Lotus- Bozkurt davası vb. çeşitli yönleriyle ele alınıp işlenmiştir. Bu sempozyumun sonuçları dergimizin 4-5. sayılarında yayınlanmıştır. Bu nedenle Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü ;Türk Devriminin önde gelen fikir ve devlet adamlarımızdan biri olan Mahmut Esat Bozkurt'a karşı görevini yerine getirmiş bulunmaktadır.Bizim buradaki konuşmamızın ayrıntıdan çok genel bir çerçeve çizdiğini unutmamak gerekir.

Millî Mücadele ve Cumhuriyet genç bir kadronun eseridir. Bu genç kadro içinde Mahmut Esat Bozkurt önemli bir yer tutmaktadır. Milli mücadeleye katılan gençlere, yaşlarının çok üstünde bir görev ve sorumluluk yüklemek, Atatürk'ün yüksek dehasının ve sezgisinin bir sonucudur. Sözcüme bu gençlerden biri olan Mustafa Necati, imar ve iskan , adliye, milli eğitim bakanlıkları görevini yapmıştı. Aramızdan ayrıldığı zaman henüz 35 yaşını doldurmamıştı.Mahmut Esat, iktisat

vekilliği görevine getirildiği zaman otuz yaşında bile değildi. Bu gençler, omuzlarına yüklenen ağır sorumluluk yükü altında, insanı şaşırtacak kadar olgunlaşmışlar, sözün tam anlamıyla bir devlet adamı kimliği kazanmışlardı. Olaylara bakışları, sorunları çözme becerileri, dünyaya açık tutumları, onların ne kadar geniş bir görüşe ve ne kadar derin bir birikime sahip olduklarını açıkça ortaya koymaktadır.

İşte bu gençlerden biri olan Mahmut Esat'ı önce Kurtuluş savaşının bir neferi, bir kuvay-ı milliyeci olarak görüyoruz. Çok geçmeden TBMM'de İzmir milletvekili, İzmir İktisat kongresini düzenleyen bir iktisat vekili olarak tanıyoruz. Medeni kanunun mimarı, Bozkurt-Lotus davasının büyük savunucusu olarak karşımıza çıkıyor. Ankara Hukuk Mektebi'nin açılışında önemli bir rol oynayan Mahmut Esat, gerek burada gerek Siyasal Bilgiler Okulu'nda ve İstanbul Üniversitesi'nde verdiği dersleriyle binlerce gencin yetişmesine katkıda bulunan bir bilim adamı olarak Cumhuriyet tarihinde seçkin bir yer tutmaktadır. Bütün bunların ötesinde Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali dediği büyük olayı araştırmak, yorumlamak ve çağdaş bilimin verileri ışığında değerlendirmek gibi çok önemli bir görev de üstlenmiş bulunmaktadır. Türk Devriminin bilimsel bir temele oturtularak açıklanmasında, savunulmasında Mahmut Esat çok büyük bir görevi yerine getirmiştir. Aynı zamanda binlerce Türk genci, Türk Devriminin oluşumunu, anlamını ve içeriğini onun ağzından dinlemek olanağını bulmuştur.

Şimdi dilerseniz Mahmut Esat'ı gençliğinden başlamak üzere biraz daha yakından tanımaya çalışalım. Mahmut Esat 1892'de Kuşadası'nda doğdu. Çocukluğu Selçuk yolu üzerindeki Arvalya Çiftliğinde geçer. İzmir idadisinin başarılı öğrencileri arasında yer alır. İstanbul Hukuk Mektebi'nin en genç fakat en parlak bir öğrencisi olarak sivrilir. Onun bu okuldaki hocaları arasında Cemil Bilsel adını özellikle anmak gerekir. Daha Hukuk Fakültesi'nin birinci sınıfında bulunduğu sıralarda biz onun yazılarına İzmir gazetelerinde rastlıyoruz. İttihat ve Köylü gazetelerinde Kuşadalı Mahmut Esat imzasıyla yazdığı yazıların bazıları bu gazetelerin sararmış, tozlu sayfaları arasında bugüne kadar gelmiştir. Dönemine göre oldukça yalın bir dille yazılan bu yazılar, onun yurt sevgisinin, insan sevgisinin yazılı tanıklarındır. Yine bu yazılar, daha gençliğinin ilk günlerini yaşayan bir Mahmut Esat'ın, ulusal sorunlar konusundaki duyarlılığını açıkça ortaya koymaktadır. İzninizle onun bu gençlik yazılarından bir iki örnek vermek istiyorum. 31 Mart gerici ayaklanmasına karşı duyduğu tepkileri bir yazısında dile getirmekten geri kalmadı. Gericiliğe , kendisinin sonradan çok kullandığı bir deyimle kaytaklığa karşı ilk tepkilerini dile getiren bu yazısında ileri sürdüğü bu görüşleri büyük bir tutarlılıkla bütün yaşamı boyunca savunmuştur. 23 Nisan 1909 tarihini taşıyan bir

yazısında İttihadın lüzumu üzerinde durmaktadır. Yazının daha ilk cümlesinde Hakimiyet-i Milliyeden söz etmesi ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur. Mahmut Esat burada mukaddes hürriyetimizin nasıl kazanıldığını açıklamakta ve Yıldız gürhunun Fransa derebeylerinin yaptıkları gibi din elden gidiyor riyakarlığı ile kutsal vatanımızı karmakarışık ettiğini vurgulamaktadır. Bunu izleyen bir başka yazısında adamakıllı bir milli tarihe malik olamadığımız üzerinde durmaktadır. Milli bir tarih görüşüne ulaşmamızın yararları üzerinde duran Mahmut Esat, sözlerini şöyle sürdürüyor: Çünkü tarih geçmişin aynasıdır. Geçmişte vukubulmuş ibrete değer olayları gelecekte yansıtır. Bu bakımdan tarih geleceğin rehberidir. Gidilecek yolu gösterir.

Mahmut Esat, yine İzmir'in II. Meşrutiyet döneminde etkin gazetelerinden biri olan Köylü'deki yazılarında köylü emmileriyle dertleşir. İşçinin köylünün dertlerini, sorunlarını işler, dile getirir, çareler arar. Ormanlarımızın, "katı yürekli düşüncesiz adamların acımak bilmeyen elleriyle kesilme"sinden yakınır. Bunun doğuracağı olumsuz sonuçlar üzerinde durur. Köylerimizin yollardan yoksun bulunmasının köy ekonomisini nasıl olumsuz yönde etkilediğine parmak basar:

"Köyü güzel, suyu güzel, ağaçları yetişmiş, ormanlar dernekte söyleşe söyleşe düzenine konmuş ama gelen giden olmadığı için köylü kızanları yumurtalarını, kuzularını, sütlerini satamıyorlar. Haftalık harçlık çıkaramıyorlar. Çünkü yolları yok..."

Bu örnekleri istediğimiz kadar çoğaltabiliriz. "Çiftlik Mektupları" başlığı altında yayınlanan dizi yazıları Anadolu köylüsünün, çiftçisinin içinde bulunduğu koşulları tanımamıza çok önemli katkıda bulunmaktadır. Bilindiği gibi basınımızın daha doğrusu İstanbul basımının köyle ilgilenmesi İkinci Meşrutiyet döneminde Tanin gazetesinin Ahmet Şerif'i Anadolu'ya göndermesiyle başlar. Oysa Mahmut Esat aynı tarihlerde, Anadolu'nun bağrından çıkmış, köy ve köylüyü yakından tanımış, hatta onlardan biri olarak İzmir gazetelerinde sesini duyuruyordu.

Mahmut Esat Kurtuluş savaşında, Türk Devriminin başarıya ulaşmasında köylümüzün işçimizin kısacası bütün halkımızın büyük katkısına yakından tanık olmuş ve insanımıza duyduğu güven daha da artmıştır. 1939 yılında İzmir'de verdiği bir konferansta bu konuda şunları söylemektedir:

"Türk ihtilali en büyük payını Türk köylüsüne borçludur. Eğer Türk köylü ve işçilerinin kanı ve canı ve emeği bu memleketi kurtarmasaydı; memleketimizi on yılda bin yıl ileri götüren bir ihtilal muvaffak olabilir miydi? Ve sonra Türk köylüsü ve işçisi bu ihtilali beklemeseydi, ihtilal bugünkü verimlerini verebilir miydi?"

Veremezdi, irticanın elinde kurur giderdi"

Genç yaşta yazarlığa başlayan Mahmut Esat kendine özgü bir üslup geliştirmiştir. Dilinin yalınlığı, canlılığı, anlatımın çekiciliği, çoğu kez yazılarına tam bir serbest nazım niteliği kazandırmıştır. Üslubu çoşku doludur. Yazılarının içeriği kadar üslubu da ihtilalci bir karakter taşır. Kimi cümleleri mısra gibi dizilidir, Çoğu kez hayranı olduğu Nazım Hikmet'in şiirindeki üslubu Mahmut Esat düz yazılarında yakalar. Örnek:

Tarih nerede durursa!
Fakat tarih durmayacaktır.
Durmak, ölmek demektir!
Hayat ilerlemede, ilerilerdedir,
Faşistlik hayatı gerilerde arıyor,
Ölecektir!...

Mahmut Esat, Hukuk mektebini bitirdikten sonra dayısı Ubeydullah Efendi'nin desteğiyle İsviçre'ye gider. Mahmut Esat Fribourg Üniversitesi'nde ikinci kez lisans düzeyinde hukuk öğrenimi görür; sonra doktora tezini hazırlamaya başlar. Mahmut Esat, tez konusu olarak "Osmanlı Kapitülasyonlar Rejimi" ni seçmiştir. Niçin? Çünkü bu konu o tarihlerde oldukça günceldi. Osmanlı İmparatorluğu, I. Dünya Savaşının patlak verdiği günlerde Kapitülasyonları tek yanlı olarak kaldırmıştı.

Osmanlı İmparatorluğunun bu kararı başta Almanya olmak üzere bütün Batılı devletlerin büyük tepkisine yol açmıştı, Mahmut Esat bu bağlamda şu tezi savunmuştu: Osmanlı İmparatorluğunun omuzlarına yükletilmiş olan Kapitülasyonların tek tarafı olarak kaldırılması hukuka aykırı değildir. Başka bir deyimle kapitülasyonlar, taraflardan birinin hayati çıkarlarına aykırı düşer ya da tabii olduğu koşullar değişirse tek tarafı olarak kaldırılabilir." İşte bu tez, Fribourg Üniversitesi'nde 1919 yılında cum lauda yani takdir derecesiyle kabul edilmiş, böylece Kapitülasyonlar konusunda Türkiye'nin haklılığı bilimsel olarak bir Avrupa üniversitesinde kanıtlanmış oluyordu. Onun bu tezi Lozan'a giden yolda bir kilometre taşıdır. Bilindiği gibi Türkiye'yi Lozan'da uğraştıran en dikenli sorunların başında kapitülasyonlar geliyordu. Kapitülasyonların onur kırıcı uygulamalarına tanık olan yeni Türkiye'nin kurucuları bu konuda en ufak bir ödüne yanaşmadı ve sonunda Kapitülasyonlar kaldırıldı.

Mahmut Esat, İzmir'in işgali üzerine Milli Mücadeleye katılmak üzere bazı arkadaşlarıyla yurda döndü. Silahlanarak dağdaki efelerle birlikte düşmana karşı savaştı. TBMM'ne İzmir milletvekili olarak girdi. TBMM adına Londra Konferansına katıldı. Kısa bir süre İstiklal Mahkemeleri üyeliğinde bulundu. İktisat vekili olarak Rauf Bey kabinesinde yer aldı; ancak benim asıl üzerinde durmak istediğim nokta, Milli Mücadele ve Türk devriminin oluşumu sırasında bu büyük olayları

değerlendirmeye ve tarihsel bir bağlamda açıklamaya yönelik çabalarıdır. TBMM'nin sözcüsü niteliğinde olan Hakimiyet-i Milliye Gazetesinde yazdığı yazılar, yeni Türkiye'nin anlamını bütün yönleriyle ortaya koymaktadır. Bu yazılar, tarihimizde yepyeni bir dönemin başladığını vurgulayan son derece sağlıklı yorumları içermektedir. Şöyle ki:

Son iki yüz yıl içinde Türkiye, zayıf boynunu her gün biraz daha Batının tutsaklık zincirlerine uzatmış fakat halkın sosyal durumu ve ulusal ekonomi ihmal edilmiştir. Her gün biraz ezilen, biraz düşen ekonomimiz sevgili Türkiyemizi bir açlar memleketi haline sokmuştur.

Mahmut Esat'a göre yeni Türkiye'nin iki köklü anlamı vardır. Birisi yeni Türkiye halk devletidir. Öteki yeni Türkiye, dışa karşı uygar devletler, uluslararası hukuk esaslarından başka bir kayıt ile bağlanamaz. Çünkü biz Türkler, vatanımızı savunmaya karar verdiğimiz günden beri ülkemizin siyasal, sosyal ekonomik durumunda bir yenilik getirmek davasında bulunuyoruz. Ölüm tehditi karşısında yeni baştan ayaklanan yeni Türkiye, hür varlığının içinde saray ve ona yardım edenler tarafından, dışta dünya savaşından galip çıkan kapitalist ve emperyalist siyasete esir edilmek istendiğini gördü. Nedenlerini Osmanlı tarihinden alan siyasal olaylar, Türkiye halkını, en baştan silaha sarılmak zorunluluğunda bıraktı,

Artık yeni Türkiye bir hakimini, bir velinin hatta bir sınıfın değil, halkın malıdır. Yeni Türkiye bir halk devletidir. Devletin yeni idaresinin de halk devleti esaslarına göre fakat bu esasların da Türkiye'nin ekonomik, sosyal anlamı ile ölçülerek kurulması zorunludur.

Halk yönetiminin kurulmasından Mahmut Esat ne anlıyordu? Ona göre: Bir idare ki, yönünü Türkiyeli çiftçinin övendiresi verecektir. O zaman Türkiyemiz serüven politikasından kurtulacak, maddi, olumlu bir ekonomi siyaseti harap yurdumuzun mukadderatına egemen olacaktır. Türkiye o gün gerçek anlamıyla milli devlet haline gelecektir. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu hiç bir gün milli bir devlet olamamış, milli ekonomi, devletin genel politikasına egemen bir duruma gelememiştir. Türkiye'de şimdi bütün üretici kitlelerin katkısıyla yeni bir dönem başlıyor, halk egemenliği kuruluyordu. Ulusal bir devlet kurulurken ulusal bir ekonomi yaratmak da birincil koşuldur. Yeni Türkiye artık bir şahıs idaresinin altına giremez. Böylece Mahmut Esat'ın milli mücadelenin en yoğun günlerinde Atatürk ile aynı dili konuştuğunu belirtmeye herhalde gerek yoktur.

Mahmut Esat, İktisat Vekilliği görevi sırasında Ziraat Bankası'nın düzenlenmesi, kooperatiflerin gelişmesi ve kredi sorunlarıyla uğraştı. Ancak asıl önemli olan ve üzerinde durulması gereken nokta İzmir İktisat Kongresi'nin toplanmasıdır. Bu, İktisat Vekili Mahmut Esat'ın çabaları ile ilk kez Türkiye'de toplanan geniş kapsamlı bir iktisat

kongresidir. Kongre, doğrudan doğruya İktisat Vekili Mahmut Esat'ın imzasını taşıdığı halde Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni* adlı eserinde, kongreye büyük bir yer vermekle, onun adını anmak gereğini bile duymamıştır. Mahmut Esat'ın imzasıyla yayınlanan bir genelgeye göre: Beşeriyetin gücünün üstünde büyük özverilerle bağımsızlık ve özgürlüğünü, tırnak ve dişleriyle boğuşarak XX. yüzyılda bir kez daha kazanan Türk ulusu, önünde yeniden yeniye açılmakta olan iktisat cidali sahasına, aşılması çetin ve güç ve fakat herhalde zaferle aşacağı gerçek hayat mücadelesine büyük azim, metanet ve güvenle yürüyor. Yine onun basına verdiği bir demece göre: memleketimizin büyük zaferden hakkıyla yararlanabilmesi bu yeni sahada başarılı olmasına bağlıdır. Bu yeni saha iktisat sahasıdır. Mecliste yaptığı konuşmada ise: Muvaffak olabilmek için dünyanın iktisat dünyasının önüne toplu ve kuvvetli olarak çıkmaya mecburuz... diyordu. Çünkü Türkiye her medeni devlet gibi ve her vadide olduğu gibi iktisadiyatında da istiklal ve hürriyetini istemekten başka bir şey yapmıyor.

İzmir İktisat Kongresi, 17 Şubat 1923 günü bütün illerden gelen tüccar, sanayici, çiftçi, işçi temsilcilerinden oluşan 1135 üyenin katılımı ile açıldı. Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın ünlü konuşmasını İktisat Vekili Mahmut Esat'ın açış konuşması izledi. İktisat Vekili, ulusal egemenlikle ekonomik egemenliğin özdeş olması gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Ona göre: yeni Türkiye, " Memleketimizin iktisadi anlam ve iktisat tarihimizin ruhiyatına uygun başlıbaşına bir iktisat siyaseti izlemek zorundadır. Çünkü biz, iktisat meslekleri tarihinde mevcut mekteplerden hiçbirine mensub değiliz. Ne "bırakınız geçsinler, bırakınız yapsınlar" mektebine ne de sosyalist, komünist, etatist veya himaye mekteplerinden değiliz. Bizim de, yeni Türkiye'nin, yeni iktisadi manasına göre yeni bir iktisat mektebimiz vardır. Mevcut mekteplerden yararlanmak söz konusu olmakla birlikte yeni Türkiye, karma bir iktisat sistemi takip etmelidir. İktisadi teşebbüs kısmen devlet kısmen şahsi teşebbüs tarafından deruhde edilecektir. Mahmut Esat , bu konudaki düşüncelerini 1930'lu yıllarda daha da derinleştirmiş ve ayrıntılı olarak açıklamıştır. Sonuçta "mutedil devletçilik" sistemini savunmuştur. Ancak o hiç bir zaman bireyi dışlayan katı bir devletçilikten yana olmamıştır. Çünkü: İktisadi hayatta devletin tam bir müdahalesi ferdi inkâra varır... Halbuki cemiyet kadar fert de vardır. Ferdi inkâr eden komünizmin, sosyalizmin en zayıf yeri bizce budur. Buradan yıkılacaklardır" . Bu satırların yazıldığı tarih 1931 yılıdır. Daha bu tarihlerde komünizmin, faşizmin yıkılacağını yazması, iktisadi doktrinleri derinlemesine kavramış olan Mahmut Esat'ın ileri görüşlülüğünün somut bir kanıtıdır.

Mahmut Esat Bozkurt'un adını ölümsüz kılan iki büyük hukuk başarısından birincisi medeni kanunun kabulündeki rolüdür. İkincisi

ise ünlü Lotus-Bozkurt davasını uluslararası bir mahkemede Türkiye adına savunması ve kazanmasıdır.

Yeni kurulan Türkiye'nin bir medeni kanunu yoktu. Geçen yüzyılın ikinci yarısından beri uygulanan Mecelle, günün gereksinimlerini karşılamaktan çok uzaktı. 1917'de kabul edilen *Aile Kararnamesi*' de Mecelle'nin boşluğunu dolduramamış, kaldı ki bu kararname mütarekede yürürlükten kaldırılmıştır. Üstelik Mecelle, Nizami Mahkemelerde uygulanmakla birlikte özü dinsel hukuka dayanıyordu.

Atatürk, daha 1922 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açarken yaptığı konuşmada, Mecelle'nin yetersizliğini vurgulamış, 1925 yılında Ankara Hukuk Mektebi'nin açılışında da; " *büsbütün yeni yasalar vücuda getirerek eski hukuk sisteminin temelinden ortadan kaldırılacağını*" önemle vurgulamıştı.

Mecelle'nin düzeltilmesi ya da yeni bir medeni kanun hazırlanması için yapılan çalışmalar bir sonuç vermedi. Mahmut Esat Bozkurt'un önerisi üzerine İsviçre Medeni Kanunu'nun alınması uygun görüldü. Yasa, 17 Şubat'ta Meclis'te oylandı ve oybirliği ile kabul edildi. İsviçre Medeni kanunu " *Avrupa'da Roma Hukuk'nun, Cermen hukukunun ve Tabii haklar felsefesinin en başarılı sentezi sayıldığı için*" alınmıştır. Yasa tasarısının başında, Mahmut Esat'ın yazdığı gerekçe, dünya görüşünü, devrimci ruhunu oldukça çarpıcı bir biçimde yansıtıyordu: " *Modern çağda uygar uluslara özgü olan bütün haklarda direnen Türk ulusu bu kanunu almakla o hakların gerektirdiği bütün sorumlulukları da yüklenmektedir. Bu kanunun yayınlandığı gün Türk Ulusu, temelleri inançlardan ve geleneklerden ,Tanzimattan beri süren gelen sullanmalardan kurtulmuş olacaktır. O gün ulu bir uygarlığın kapılarının kapandığı, çağdaş ilerleme uygarlığına girildiği gün olacaktır.*

Bu gerekçe şu önemli noktayı da vurguluyordu. " Çağdaş uygarlığa katılma onu benimseme yolunda kesin kararlarla yürüyen Türk ulusu çağdaş uygarlığı kendine uydurma değil, ne pahasına olursa olsun o uygarlığın gereklerini kendine uydurmak zorundadır. Bu kanunun amacı din kurallarını ya da alışılmış gelenekleri tutmak değil bütün siyasal ,toplumsal ekonomik ve ulusal eylemleri güvence altına almaktır.

Mahmut Esat, 1930 yılında adliye vekilliğinden ayrıldı. Milletvekili ve profesör olarak görevini sürdürdü. Üniversite ve yüksek okullara konulan devrim tarihi derslerinin işlenmesinde etkin bir görev üstlendi. Dersler 1934 yılında başladı. Mahmut Esat dışında bu dersleri vermekle Yusuf Kemal, Hikmet Bayur ve Recep Peker görevlendirildi. Mahmut Esat, Türk devrimini başka devrimlerle karşılaştırarak inceliyordu ve anlatıyordu. Bu dersler büyük bir ilgi gördü. Zeynep Hanım konağı dolup taşıyordu. *Atatürk İhtilali* adını taşıyan ünlü eseri, bu der-

slerin bir ürünü olarak 1941 yılında gün ışığına çıktı.

Öte yandan Mahmut Esat, Türk devriminin en büyük kazanımlarından biri olan laikliğin yılmaz bir savunucusu görevini de yaşamının sonuna kadar sürdürdü.

"Ben Türk inkılabını garplılaşıma diye anlıyorum.Şimdiye kadar yapılan işler de bunlardan başka bir şey değildir" diyor. Mahmut Esat, laikliği bir zihniyet değişikliği olarak algılamaktadır." Madem ki garpllaşıyoruz; garp zihniyetini, garp kafasını, garp görüşünü de nakletmek lazımdır..."

Türkiye'de yeni bir anlayışın bilimle gerçekleşeceğine inanan Mahmut Esat, böyle bir değişikliğin klasik kültürü özümsemeye bağlı olduğunu ve böyle bir kültürün verilmesi için bu yolda örgütlenilmesi gerektiğini savunmaktadır: "Biz büyük bir teşkilatla garbın bütün klasik ve ana eserlerini dilimize süratle çevirmek ıztırarındayız (zorundayız) Eski Yunan ve Roma asarını da.. yarın inkılabı tesellüm edecek olan Türk gençliğinin ve bugünkü neslin kafasını bunlarla techiz etmek mutlak bir zarurettir". Klasik kültürü özümsemek çağdaş bilimsel bir zihniyete sahip olma bizi özümüzden koparmaz, kimliğimizi öldürmez. Tam tersine şimdiye kadar izlenen politika bizi öz kimliğimizden koparmış ve gençlerimizde boşluk içinde bırakmıştır.

Mahmut Esat bunları 1931'de yazmaktadır, söylemektedir. Onun klasiklerin dilimize çevrilmesi konusundaki görüşleriyle, 1940'larda bu alanda büyük bir adım atan Hasan-Ali Yücel'in düşünceleri arasındaki büyük benzerliğe dikkati çekmek isterim.

Laiklik, Türkiyedeki zihniyet değişikliğinin bir güvencesidir. Mahmut Esat, laikliği XX. yüzyılın doğal bir akımı, ama kesinlikle benimsenmesi gereken bir değeri olarak görmektedir. Bu yüzyılda laik olmayan hiç değilse yasalarını laik bir hale koymayan bir devlet, eşit haklarla, eşit işlemler içine giremez.

Mahmut Esat, Şubat 1933'de Bursa'da ortaya çıkan irtica olayından sonra laikliğin daha ateşli bir savunucusu olmuştur. Anadolu gazetesinde birbirini izleyen "Yobazlar Elinde Din", "Soyguncular Elinde Din" başlıklı yazılarıyla en büyük uyarı görevini yapmıştır. Tekrar tekrar laiklik sorununu işledi. Tarihimizden yığınla örnekler verdi. Ona göre, yapılacak iş, dini yobazların ve soyguncuların elinden kurtarmaktı. çünkü şeriatçıların amacı, din namına milleti soymaktır. Din, hangi millette dünya işlerine karıştı ise, mutlaka bu yolda kullanıldı. Bu sıkıntıları İslam dünyası kadar Hıristiyan dünyası da çekti. Tek kurtuluş çaresi dini dünya işlerinden ayırmak, onu siyasete karıştırmamak ve yalnız bir vicdan işi yapmaktır.

Üzerinde duracağım bir başka konu da Mahmut Esat'ın milliyetçiliği, daha doğrusu aşırı bir Türk milliyetçisi olduğu sorunudur. Mahmut Esat'ın milliyetçi olduğu doğrudur. Ancak, "ırkçı" değildir.

Balkan Savaşı'nı, Birinci Dünya Savaşı'nı ve Mütareke'nin acı günlerini yaşayanlar için Türk ulusçuluğu sığınılacak son durak olmuştur. Kurtuluş Savaşı'nın, Cumhuriyetin ana hedeflerinden biri "ümmeçilik" yerine ulusçu bir anlayışı egemen kılmaktı. Mahmut Esat, yazılarında zaman zaman aşırı bir Türkçü görünmekle birlikte onun ulusçuluk anlayışı birleştirici ve bütünleştirici bir anlam taşıyordu. Örneğin Kürtlerden "Türkten başka bir şey olmayan" diye söz etmesiyle yüzlerce yıl süren ortak bir yaşam biçiminin, ortak bir kültürün varlığına dikkat çekmek istemiştir. Unutmamak gerekir ki Mahmut Esat, Türk Ocaklarının etkin bir üyesiydi. Bununla birlikte Ocak içinde zaman zaman uç veren ırkçı ve Turancı görüşlere karşı da dengeli bir tutum sergilemiştir. Nitekim Türk Ocakları beşinci kurultay başkanlığına da getirilecek olan Mahmut Esat, 8 Ocak 1928'de Türk Ocakları Hars ve Merkez heyetleri şerefine verilen ziyafette, Türk milliyetçiliğinin her şeyden önce fikir ve hars kimliğine dayandığını ve laik olduğunu belirttikten sonra "Türk milliyetçiliğinde devlet mefhumu, laik, halkçı cumhuriyetle ifade olunabilir" demekte ve Türk milliyetçiliğini şovenizm olarak tanımlayanlara karşı, Türk milliyetçiliğinin "fütuhatçı" olmadığını söyleyerek karşı çıkmaktadır (krş. Füsun Üstel, *Türk Ocakları*, İstanbul, 1997, s. 299-300).

25 Şubat 1939'da İzmir'de verdiği bir konferansta milliyetçilik anlayışını şöyle açıklamaktadır:

"Arkadaşlarım!

Ben, yer, gök, dağ, taş, deniz, ağaç aşkına milliyetçi değilim.

Neden milliyetçiyim? ve kimin için?

Bunu kendi kendime sorduğum vakit..

Yine kendi kendime şu karşılığı veriyorum.

Ben benim gibi bir dili söyleyen

Benim gibi bir tarihe bağlı...

Benim gibi adeti örfü, bayramı bir acısı bir.

Bir insan yığınının maddi manevi varlığı için, bu yığının maddi manevi saadeti için milliyetçiyim!

Bu bağlamda Mahmut Esat, milliyetçiliğin; nüfusun yüzde sekseninden fazlası köylü ve işçi olan bu ülkenin insanların haklarını düşünmek, onları korumak istemek anlamına geldiğini özellikle vurgulamaktadır. Modern milliyetçiliğin en belirgin özelliğinin bu olduğunu da söyledikten sonra şunu eklemektedir:

"İşçinin ve köylünün haklarını bağırınlara komünist yahut sosyalist damgasını yapıştırma gayretini güdenler şahsi menfaatlerini çalışan kitlelerin zararlarında arayanlardır.

Son olarak Hasan-Âli Yücel'in Mahmut Esat Bozkurt'un ölümünden sonra yazdığı bu yazıyı burada vermek istiyorum.

"*Hakiki şahsiyeti İstiklal Savaşının içinde doğmuş olan Mah-*

mut Esat Bozkurt'un ölümü, bizim için kıymeti düşünölmeye değer bir bilim ve politika adamının kaybı oldu. Adliye tarihimizin son asırlarda en önemli olayı olan Medeni Kanun onun vekilliği zamanına rastlar. Heyecanlı nutukları, nutukları gibi heyecanlı yazıları, siyaset ve fikir tarihimizin vesikaları arasında kalacaktır. Bilim yazıları bile coşkun, cazibeli bir eda taşıyan Mahmut Esat'ın, Hukuk Fakültesinin ondokuzuncu yıldönümünde, Fakültenin kendisi Adliye Vekili iken kurulduğu söylenildiği zaman Türk gençliğinin yüreğinden kopan alkışları önünde nasıl ağladığını şu anda hatırlıyorum da, yalnız düşünen değil fakat yapan insanın ne şekilde mükâfatlandığını bir kere daha anlamış bulunuyorum. Mahmut Esat'ın bütün hayatı boyunca yaptığı ve yapmaya çalıştığı memleket hizmetlerinin karşılığı ve mükâfatı bu gençlik gösterisinde açık görünüyordu. Hepimiz gelip gidiyoruz. Verdiği, aldığından çok olana ne mutlu!..."